

МАРЧЕНКО Валерій Веніамінович (16. 09. 1947, Київ — 07. 10. 1984, Ленінград, нині С.-Петербург, похов. у с. Гатне Києво-Святошин. р-ну Київ. обл.) — учасник правозахисного руху, літературознавець, перекладач. Син [Ніни](#), онук [Михайла](#) Марченків. Орден князя Ярослава Мудрого 5-го ступ. (2017, посмертно). Орден «За мужність» 1-го ступеня (2006, посмертно). Закінчив Київський університет (1970). Під час навчання стажувався в Азербайджанському університеті (Баку). Від 1970 працював у редакції г. «Літературна Україна». Як літератор розпочинав перекладами з азерб. і польс. мов, нарисами про укр.-азерб. літературні зв'язки. Через відмову співпрацювати з КДБ за ним встановлено нагляд, його ст. «За параваном ідейності», «Страшний якийсь тягар», «Київський діалог» визнано антирадянськими і націоналістичними. 25 червня 1973 його заарештовано (інкриміновано антирадянську агітацію в усній і письмовій формах, читання та розповсюдження праці [І. Дзюби](#) «Інтернаціоналізм чи русифікація?»), 29 грудня того ж року засуджений до 6-ти р. таборів суворого режиму та 2-х р. заслання.

Збирав і нелегально відсилав на волю інформацію про становище в'язнів, колективні й особисті заяви, нариси й есе, написані на основі інтерв'ю, взятих у колиш. вояків УПА. На засланні у Казахстані (1979–81) переклав з англ. мови «Декларацію незалежності» Т. Джефферсона, твори Е.-Л. Мастерса, Р. Бернса, Е.-Дж. Гайнса, Б. Ітса, С. Моема, Е. По та ін. 1981 повернувся до Києва, працював сторожем. У заявах до влади протестував проти беззаконня та сваволі, безправності колишніх політв'язнів. 1982 написав нариси «Гулак» (про кирило-мефодіївця М. Гулака) і «Там, у Київських печерах» (відобразив власний світогляд), узяв інтерв'ю у [Б. Антоненка-Давидовича](#) та [Н. Суровцової](#). 1983 з'явився наказ міністра освіти УРСР про посилення вивчення російської мови в укр. школах, який М. відіслав діаспорі з коментарем: «Надсилаю свіженький валуєвський указ...». Заочно прийнятий до європ. ПЕН-клубу. 21 жовтня 1983 заарештований (тоді ж став членом Української Гельсинської групи), 13 березня 1984, незважаючи на важку хворобу, засудж. до 10-ти р. таборів особливого режиму та 5-ти р. заслання з визнанням особливо небезпечним рецидивістом. Покарання відбував у Перм. обл. (РФ). Медичне управління МВС СРСР дійшло до висновку, що М. необхідно звільнити як невиліковно хворого, однак КДБ не дозволив цього зробити. Помер у тюремній лікарні в Ленінграді. Реабілітований 1991. У Києві на будинку, де мешкав М., встановлено меморіальну дошку (також його ім'ям названо школу), 2017 у с. Гатне — пам'ятник; у м. Буча — вулиця, названа його ім'ям.

Основні твори

Ich habe kein Haus und keine Strasse. Hamburg, 1985; Марченко Валерій. Листи до матері з неволі. К., 1994; Марченко Валерій. Творчість і життя. К., 2001; Марченко Валерій. Вірити і тільки. Дрогобич, 2005; Валерій і Сандра: Листування Валерія Марченка із Сандрою Фапп'яно. К., 2010; Віршовані нотки. К., 2010.

[В. В. Овсієнко](#)

Бібліографічний опис:

Марченко Валерій Веніамінович / В. В. Овсієнко // *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-64046>. — Останнє поновлення : 2025.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).